

УДК 372.811.111.1

Ю.В. ПАВЛОВСЬКА,

*викладач кафедри навчання англійської мови студентів гуманітарних спеціальностей
№ 3 Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ АНАЛІТИКІВ СИСТЕМ

У статті розглядаються психологічні передумови індивідуалізації навчання англійської мови майбутніх аналітиків систем. Зокрема, аналізуються вікові особливості студентів, персональний пізнавальний стиль студентів та передумови інтелектуального розвитку особистості. Увага акцентується на адаптивній функції індивідуалізації навчання, а також на розвитку різних персональних пізнавальних стилів у студентів, що становить основу майбутньої професіоналізації.

Ключові слова: індивідуалізація навчання англійської мови, персональний пізнавальний стиль, інтелектуальний розвиток.

Вища освіта в Україні сьогодні переживає період реформування, пов'язаний зі входженням у Європейський простір вищої освіти. Це висуває нові вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців та шляхів реалізації такої підготовки, зокрема було загальноновизнано орієнтацію на студентоцентроване навчання та індивідуальний підхід до студентів. Незважаючи на гостру актуальність у сьогоденні, ідея індивідуалізованого навчання не є новою і бере початок ще зі школи Сократа, який використовував особистісний підхід до учнів своєї школи. У подальшому засади, закладені давньогрецьким філософом, були розвинені Ж.Ж. Руссо, який вказував на негативний вплив формалізованих одноманітних завдань на розвиток особистості. Д. Дьюї стверджував, що успішне навчання залежить від природних здібностей студентів та їхнього інтересу до навчання.

У ХХ ст. індивідуалізація стала предметом багатьох досліджень не лише з педагогіки, а й психології. Вчені почали ґрунтовно досліджувати індивідуально-психологічні характеристики особистості, зокрема такі параметри, як рівень інтелекту, когнітивні стилі, епістемологічні стилі (Р. Стернберг, Е. Григоренко [8], М. Кожевніков [7], Д.А. Колб [5] тощо). Останні дослідження індивідуалізації на межі психології та педагогіки, психології та методики навчання належать М.А. Холодній [4], О.М. Галус [1], Б. Лу Лівер [2], А.Ф. Граша [6] тощо. Однак малодослідженою залишається сфера індивідуалізації навчання англійської мови студентів вищих технічних навчальних закладів, зокрема майбутніх аналітиків систем.

Метою цієї статті є огляд психологічних передумов індивідуалізації навчання англійської мови майбутніх аналітиків систем.

Перш за все варто зазначити, що індивідуалізація навчання може мати дві форми – зовнішньої та внутрішньої диференціації. *Зовнішня диференціація* передбачає створення окремих груп або класів, у яких навчаються студенти з дібраними за певними критеріями характеристиками (зазвичай, за рівнями навченості та здібностями). За умов *внутрішньої диференціації* особистісний підхід застосовується до студентів з різними характеристиками, що навчаються в межах однієї групи. На наш погляд, у навчанні іноземної мови у ВНЗ доцільно застосовувати саме **внутрішню диференціацію**, що зумовлено:

– практичною неможливістю створювати окремі групи для навчання з англійської мови в умовах технічного ВНЗ;

- методологічною неможливістю врахування всіх критеріїв індивідуалізації при здійсненні поділу на групи;
- дидактичною обґрунтованістю позитивного впливу навчання у гетерогенній групі для всіх її учасників.

Водночас організація заняття в гетерогенній групі вимагає збалансованого застосування колективних та індивідуальних форм навчання відповідно до психологічних критеріїв, які виділяють як основу процесу індивідуалізації.

Однією з найважливіших передумов індивідуалізації навчання майбутніх аналітиків систем є застосування даних **вікової психології** студентів. Дослідники зазначають, що період навчання у ВНЗ збігається з другим періодом юності або першим періодом дорослості і відзначається досягненням оптимумів розвитку інтелектуальних та фізичних сил [3, с. 288]. За сприятливих умов навчання відбувається розвиток всіх рівнів психіки, формування складу мислення, що в подальшому впливає на професійні характеристики особистості. Водночас вступ до ВНЗ є складним переламним періодом для студентів початкових курсів, оскільки вимагає адаптації до нових умов навчання та студентського колективу, формування навичок організації самостійної роботи, усвідомлення приналежності до майбутньої професії тощо. Період адаптації може спричинити зниження показників успішності навчання, а також складності у спілкуванні в новому колективі.

У зв'язку з цим індивідуалізація навчання англійської мови на першому курсі виступає позитивним чинником для всього навчання у ВНЗ і має сприяти:

1) *формальній* адаптації (до нового оточення, структури вищої школи, вимог та обов'язків) через створення позитивних умов для розвитку індивідуальних здібностей, надання можливостей обирати власну траєкторію навчання, формування власного стилю навчання;

2) *соціальної* адаптації (до нової групи, взаємовідносин у ній) через активне застосування різних видів групової та парної роботи, проектних завдань;

3) *дидактичній* адаптації (до нових форм і методів навчання у ВНЗ) через застосування широкого спектра навчальних завдань, різних за рівнем володіння мовою та орієнтованих на різні стилі навчання;

4) *професійній* адаптації (усвідомлення приналежності до майбутньої професії, знань, вмінь та навичок, необхідних у професійній діяльності) через професійно орієнтований зміст навчання, а також створення умов для інтелектуального та пізнавального розвитку особистості.

Другою психологічною передумовою індивідуалізації у навчанні англійської мови є застосування даних психології для сприяння **інтелектуальному розвитку** особистості. Варто зазначити, що наукове розуміння поняття «інтелект» змінювалося протягом історії, від тестологічних уявлень про інтелект як ступеня ментального розвитку через ототожнення інтелекту з логіко-аналітичними здібностями і до нових теорій множинності інтелекту, які ставлять лінгвістичний та логіко-математичний види інтелекту на один рівень з музичним та просторовим видами. Останніми роками наукові пошуки спрямовані на дослідження *стильових особливостей* інтелекту і всіх сфер психічної активності, що призводить до появи таких понять, як «стиль мислення», «когнітивний стиль», «епістемологічний стиль», «стиль кодування інформації», «стиль діяльності» тощо. У контексті індивідуалізації особливе значення серед них має **стиль навчання**. Цей термін з'явився у західній педагогіці у 70-х роках минулого століття для позначення індивідуально-своєрідних способів засвоєння інформації у навчальній діяльності. У результаті накопичення досліджень поняття «стиль навчання» набуло нових трактувань, а також з'явилася велика кількість класифікацій стилів навчання.

Так, Д. Колб [5] у моделі, яка ґрунтується на теорії експериментального навчання, пропонує виділяти такі стилі навчання, як: **конвергентний** (студенти застосовують абстрактне мислення для формування понятійного апарату, активно експериментують); **дивергентний** (студенти спираються на власний досвід, рефлексивно спостереження); **асимілятивний** (студенти застосовують абстрактне мислення для формування понятійного апарату, а

також тяжіють до рефлексивного спостереження); **акомодативний** (студенти спираються на досвід та активно експериментують).

У моделі Н. Флемінга пропонується класифікувати стилі навчання за домінуючим каналом сприйняття, і, таким чином, виділяють **візуальний, аудіальний та кінестетичний** стилі навчання.

У результаті аналізу студентського ставлення до навчання, а також когнітивних стилів студентів А.Ф. Граша [6] створив класифікацію, яка включає стилі навчання, орієнтовані на **уникнення, участь, суперництво, співпрацю, залежність, незалежність**.

Наявність такої великої кількості класифікацій та певних розбіжностей у науковому визначенні поняття неминуче привела до необхідності звести їх у струнку ієрархічну систему, що було зроблено М.А. Холодною. Так, «стиль навчання» науковець визначає як навчальні стратегії, які характеризують дії індивіда на вимоги конкретної навчальної ситуації, вияв персонального пізнавального стилю студента на рівні його сформованості в конкретній навчальній ситуації» [4, с. 337]. М.А. Холодна також наголошує, що у процесі навчання студенти демонструють *не навчальні стилі, а персональні пізнавальні стилі* у вигляді ієрархічно організованої та гнучкої форми інтелектуальної поведінки [4, с. 338]. Так, згідно з ієрархічною системою, формування персонального пізнавального стилю відбувається в інтеграції різних рівнів стильової поведінки:

1-й рівень – **стилі кодування інформації** – предметно-практичний, візуальний, вербально-мовленнєвий та сенсорно-емоційний;

2-й рівень – **стилі переробки інформації**, або когнітивні стилі, що на цей момент включають у себе від 15 до 30 параметрів, зокрема: полезалежність-полenezалежність (ступінь залежності від зовнішнього поля при деталізації та структуризації ситуації), вузький-широкий діапазон еквівалентності (аналітичний або синтетичний спосіб мислення), ригідний-гнучкий пізнавальний контроль (ступінь складності при зміні способів переробки інформації), фокусуєчий-скануючий контроль (ступінь розподілення уваги), імпульсивність-рефлексивність (швидкість прийняття рішень) [7] тощо;

3-й рівень – **стилі постановки та вирішення проблем (стилі мислення)** – виділяються за критерієм міри самостійності та творчості у відношенні до поставленої проблеми і включають такі стилі, як адаптивний (пошук рішення проблеми з використанням раніше засвоєних способів діяльності), евристичний (вирішення нормативної проблеми новими, більш ефективними способами), дослідний (самостійне формування цілей власної діяльності з орієнтацією на пошук інформації з проблеми та різні варіанти вирішення проблеми), інноваційний (здатність створювати нові ідеї, висувати нові способи вирішення проблеми, створення нових продуктів комунікативної, інтелектуальної діяльності), смислопороджуючий (орієнтація на роботу зі смислом існуючих понять з подальшою зміною рівня і типу сприйняття проблеми);

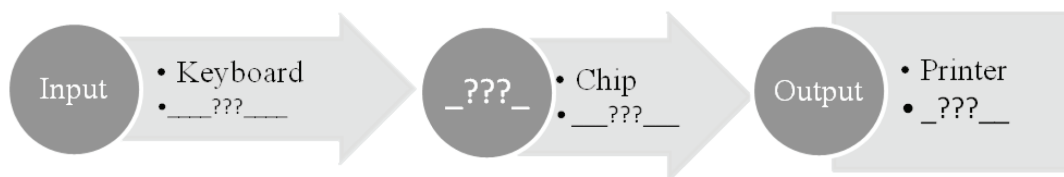
4-й рівень – **епістемологічні стилі (стилі пізнавального ставлення до світу)**, що включають п'ять основних стилів: раціональний (орієнтований на пошук спільного, узагальнень та закономірностей), емпіричний (з орієнтацією на спостереження та аналіз вражень), конструктивно-технічний (орієнтація на експеримент та моделювання), рефлексивно-метафоричний (з орієнтацією на інтуїцію), хаотичний (з орієнтацією на реалізацію суб'єктивної мети-ідеалу).

Незважаючи на те, що кожний студент має особистий пізнавальний стиль та надає перевагу певним способам мисленнєвої діяльності, розвиток усіх пізнавальних стилів є передумовою створення широкого спектра навчальних стратегій та, у подальшому, стратегій професійної діяльності. Саме тому індивідуалізація навчання англійської мови майбутніх аналітиків систем покликана не звужувати персональний пізнавальний стиль студентів шляхом підбору завдань, які відповідають їхнім стильовим особливостям, а розширювати спектр навчальних стратегій шляхом надання різноманітних за характером навчальних завдань та вправ. Це завдання дещо спрощується у світлі того, що було виявлено певні відповідності між проявами різних рівнів персональних пізнавальних стилів [4, с. 320].

Практично реалізувати зазначені теоретичні результати можна, створивши методичні матеріали, що за формою та призначенням покликані не лише розвинути англомовну ко-

мунікативну компетентність студентів, а й їхні пізнавальні здібності. Для ілюстрації зазначеного розглянемо дві післятекстові вправи:

Task 1. After reading the text, complete and comment the following scheme:

Метою вправи є формування вмінь оперувати термінологією, а також розвиток пізнавального стилю студента на всіх рівнях:

- стиль кодування інформації: візуальний;
- стиль переробки інформації: полезалежність-полenezалежність, фокусуєчий-скануючий контроль, вузький-широкий діапазон еквівалентності;
- стиль постановки та вирішення проблем: евристичний;
- епістемологічний стиль: конструктивно-технічний.

Task 2. After reading the text, track historical information and fill in the gaps of the following statements:

Back in 1940 T. Watson predicted that...

In 1940^{es} computers were ...

The main task of the first computers was ...

Today, computers are ...

Вищезазначені вправи мають спільну практичну мету, однак у другому випадку розвиваються вже інші стилі пізнавальної діяльності студента:

- стиль кодування інформації: вербально-мовленнєвий;
- стиль переробки інформації: когнітивна простота-складність, вузький-широкий діапазон еквівалентності;
- стиль постановки та вирішення проблем: дослідний;
- епістемологічний стиль: раціональний.

Як бачимо, при застосуванні різних видів вправ, створених з урахуванням стильових параметрів пізнавальної діяльності студентів, навіть на одному етапі заняття можливо розвинути різні пізнавальні стилі. Це є особливо актуальним для навчання іноземної мови майбутніх аналітиків систем, оскільки специфіка їхнього фаху вимагає вміння вирішувати складні проблеми міждисциплінарного характеру, що є неможливим без розвинених стилів пізнавальної діяльності.

Таким чином, індивідуалізація навчання англійської мови майбутніх аналітиків систем має базуватися на психологічних засадах, що включають вікові особливості студентів на першому етапі навчання у ВНЗ (сприяння адаптації), та індивідуально-психологічні особливості студентів (інтелектуальний розвиток через розвиток різних видів пізнавальних стилів засобами англійської мови). Подальший розвиток наукових пошуків у цьому напрямі, очевидно, пов'язаний з дослідженням методичних та лінгвістичних передумов індивідуалізації навчання англійської мови майбутніх аналітиків систем, а також вирішенням проблем впровадження індивідуалізації навчання англійської мови у навчальний процес ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Галус О.М. Індивідуалізація навчання в контексті адаптації студентів до пізнавальної діяльності у педагогічному ВНЗ / О.М. Галус // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 20. – С. 71–74.

2. Ливер Б.Л. Методика індивідуалізованого обучения иностранному языку с учетом влияния когнитивных стилей на процесс его усвоения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ливер Бетти Лу. – М., 2000. – 191 с.

3. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособие / М.В. Буланова-Топоркова, А.В. Духавнева, Л.Д. Столяренко и др.; под ред. М.В. Булановой-Топорковой. – Ростов н/Д.: Феникс, 2002. – 544 с.

4. Холодная М.А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума / М.А. Холодная. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 384 с.

5. David A. Kolb on experiential learning [Электронный ресурс] / Smith M.K. – 2001. – Режим доступа: <http://www.infed.org/biblio/b-explrn.htm>

6. Grasha A.F. Teaching with Style. A Practical Guide to Enhancing Learning by Understanding Teaching & Learning Styles / A.F. Grasha. – University of Cincinnati: Alliance Publishers, 2002. – 372 p.

7. Kozhevnikov M. Cognitive Styles in the Context of Modern Psychology: Toward an Integrated Framework of Cognitive Style / M. Kozhevnikov // Psychological Bulletin. – 2007. – Vol. 133, # 3. – P. 464–481.

8. Sternberg R.J. Styles of learning and thinking matter in instruction and assessment / R.J. Sternberg, E.L. Grigorenko, L. Zhang // Perspectives on Psychological Science. – 2008. – Vol. 3. – P. 486–506.

В статье рассматриваются психологические предпосылки индивидуализации обучения английскому языку будущих аналитиков систем. В частности, анализируются возрастные особенности учащихся, персональный познавательный стиль студентов и предпосылки интеллектуального развития личности. Внимание акцентируется на адаптивной функции индивидуализации обучения, а также на развитии различных персональных познавательных стилей у студентов для будущей профессионализации.

Ключевые слова: индивидуализация обучения английскому языку, персональный познавательный стиль, интеллектуальное развитие.

The article deals with psychological prerequisites of the individualization of English teaching to future system analysts. In particular age-specific features of students and prerequisites for students' intellectual development are analyzed. Particular attention is given to the adaptive function of individualization as well as to the development of different personal cognitive styles of students which comprises the basis for their future professionalization.

Key words: individualization of English teaching, learning style, personal cognitive style, intellectual development.

Одержано 15.02.2013.